

Annemarie Kaufmann-Heinimann, *Götter und Lararien aus Augusta Raurica. Herstellung, Fundzusammenhänge und sakrale Funktion figürlicher Bronzen in einer römischen Stadt*, Forschungen in Augst 26, Augst 1998, 350 pagini, 282 ilustrații (fotografii, desene, planuri, grafice, hărți).

Cartea este una de referință prin bogăția informației și a problemelor pe care le pune și rezolvă. Monografia este rezultatul unei cunoașteri profunde, a unei viziuni largi asupra tuturor categoriilor de bronzuri figurate romane, ca și a săpăturilor extinse, cu observații atente și înregistrări precise, întreprinse în Elveția la Augusta Raurica (Augst și Kaiseraugst) și la Castrum Rauracense (Kaiseraugst).

Capitolul I tratează probleme generale ale bronzurilor figurate romane: tehnică de confecționare, ateliere, tipuri, datare. Sunt analizate piese de mobilier și ustensile, ace și strigillii, mănere de cuțit, chei, veselă, statuete.

Deosebit de importante sunt constatările că toate bronzurile au fost turnate în tehnica cerii pierdute prin modelare directă sau prin folosirea de tipare pentru diferitele părți ale piesei (*Hilfsnegative*) și că atelierele erau mici și mijlocii. Așadar, nu mai sunt de căutat mari ateliere, ca în cazul ceramicii terra sigillata, care să fi exportat produse în întreg imperiul. La fel de importantă este și problema seriilor de statuete, care reprezintă "grupuri de statuete care corespund ca tip, mărime și caracteristici" (p. 44) A Kaufmann-Heinimann manifestă prudență în ceea ce privește existența lor, întrucât "meșteri locali în cele mai diferite părți ale Imperiului puteau să facă mulaje după statuetele aduse de călători și să facă noi modele din ceară pentru a fi turnate" sau "din sec. XVIII tocmai statuete fără valoare artistică au început să fie copiate adeseori, obiectele din vechiul patrimoniu al muzeelor trebuind să fie examinate cu atenție pentru a se vedea dacă nu avem de a face cu o copie modernă, mai curând decât cu un produs de serie" (p. 20).

Capitolul II prezintă distribuția bronzurilor figurate în teritoriul orașului Augusta Raurica: clădiri publice (fora, sanctuare, teatru și amfiteatru, therme), cartiere de locuințe și meșteșugărești. În completare într-un excurs (I) se analizează repartizarea pe verticală și orizontală a bronzurilor dintr-un *lararium* (insula 5).

Planuri generale și planuri de zone cu monumente înfățișează topografia orașului cu locurile în care au fost descoperite bronzuri figurate. Fiecare piesă are o fișă care conține nr. inv., dimensiuni, anul descoperirii, locul, datare, fișa fiind însoțită de fotografia obiectului.

Analiza bronzurilor de la Augusta Raurica permite să se stabilească criteriile tipologice și stilistice de datare și să se tragă concluzia că la nord de Alpi statuetele au început să fie confecționate cel mai târziu din a doua jumătate a sec. I p. Ch. și că la nord și vest de Alpi, ca și în Italia cele mai multe statuete au fost confecționate la începutul și mijlocul epocii imperiale (*frühe und mittlere Kaiserzeit*) ele fiind păstrate apoi vreme îndelungată (p. 149).

Capitolul III este consacrat statuetelor și cultelor de la Augusta Raurica.

Se precizează noțiunea de lararium ca sanctuar domestic (*Hausheiligtum*); se discută componența larariilor, constatându-se că predomină divinitățile din pantheonul greco-roman; se face comparație între reprezentările de divinități în bronz și teracote, sculpturi și inscripții votive. Sunt de reținut constatările că "de cele mai multe ori nu este clar dacă avem de a face cu divinități autohtone sau romane, deoarece meșterii foloseau și pentru divinitățile autohtone tipare clasice ca modele" (p. 164) sau că la nord de Alpi statuetele lui Venus sunt rare în lararii și au ca și Amorașii adeseori o funcție decorativă (p. 166).

Un excurs intitulat *Ofrande de bani în lararium* completează capitolul. Examinarea atantă a statuetelor de bronz i-au prilejuit lui A. Kaufmann-Heinimann să observe existența unor orificii la socurile unor statuete și să emită ipoteza că puteau servi ca pușculițe.

Capitolul IV, care prezintă statuetele de bronz în context sacru se referă la reprezentările de divinități în cultul privat și public. Sunt analizate descoperirile din orașele campaniene și cele din afara Campaniei, inventare de lararii *in situ* sau în poziții secundare (ascunzători în vremuri nesigure; depozite ale negustorilor de metal vechi sau ale hoților); compoziția grupurilor de statuete: format, material, număr, stil, datare, teme. Există diferențe între componența larariilor din Gallia și a celor din Campania. Astfel, în Gallia și Germania nu s-au găsit în lararii divinități egiptene sau figuri profane, precum în campania. În schimb, acolo nu s-au găsit reprezentări ale Victoriei și ale lui Mars.

Excursul III tratează, pe baza izvoarelor literare, statuetele puse pe masă cu prilejul banchetelor.

În apendice sunt prezentate complexele închise din orașele campaniene: 47 și din restul Italiei și imperiu: 121 (Spania, Anglia, Belgia, Franța, Germania, Elveția, Italia, Tunisia, Austria, Ungaria, Bulgaria, Grecia, Turcia, Iran, Afganistan). Cele mai multe dintre complexe sunt ilustrate. Două tabele înfățișează situație complexelor închise din imperiul roman în stadiul actual al cercetărilor: ansambluri cu statuete din lararii și ansambluri cu statuete folosite ca *ex-voto*. Fișele de complex cuprind: locul și anul descoperirii, locul de păstrare, tipul de așezare și locul încare au fost descoperite statuetele, conținutul ansamblului, data la care a fost îngropat în pământ; semnificația; bibliografie.

Lucrarea se încheie cu lista prescurtărilor, explicația figurilor, indici.

Observațiile noastre critice sunt minore.

P. 26. Nu ne-a convins derivarea unei statuete reprezentând-o pe Venus de la Augst dintr-o teracotă (fig. 5,1 și 5,2). Mai curând credem că au un prototip comun.

P. 143-145, fig. 1. Într-adevăr perechea unui lar de la Augst-lararium din insula 5- pare să se găsească la Philadelphia, coafura lor asemănându-se, așa cum se arată, cu a unei perechi de larii de la Pompei. În schimb nu ni se pare că se aseamănă cu un lar descoperit într-o casă pe Viminal, la Roma, lar care are o altă coafură și alt tip de rhyton.

p. 207, fig. 144 prezintă harta ansamblurilor cu statuete din Imperiul roman, din Dacia, ca și din Moesia Superior și Dalmatia, nefiind cunoscută nici o descoperire de complex închis cu statuete. Chiar dacă în aceste provincii numărul larariilor va fi fost mai mic decât în vestul imperiului, ele trebuie să fi existat. Credem că neatestarea lor se datorează unei lacune de cercetare, fiindcă, cel puțin în cazul Daciei, orașele romane, cartierele de locuințe, au fost prea puțin investigate arheologic.

În încheiere ținem să scoatem în evidență și un alt merit al cărții și anume acela că dă noi metode și deschide noi căi în cercetarea bronzurilor romane figurate.